

«Կարկեսին բերանք Զարաբանողաց»
 («Թուղթ շրջաբերական»-ի մը հրատարակութեան առիթով)

Գրիգոր Ռմբանեան

Այս թարգմանի - թ'ող չորսան, ցամքին ու պապանձին չար բաներ ըստ
 բերանները:

Այս անգամ ձայնը կ'ելլէ Զմմառէն: Հայ կաթոլիկներու կրօնական
 վարչութեան կեղերոնէն, Լիբանանի մէջ: Նորութիւն չէ: Այսօրինակ ձայներ տասէն
 քան տարին անգամ մը կ'աղմէկն հայ հրապարակը, եւ պատերուն զարնուող
 հովերուն նման կը նօսրանան ու ի վերջոյ կը մարին մոռացութեան մշուշին մէջ:

Նոյն կրկներգները: Նոյն անգոյն հասարակ տեղիքը: Նոյն ալէլուիաները:
 Ընթերցումը՝ ձանձրալի եւ Կոչին ձայները անախորժ: Մայրէ ի ծայր: Թուղթը,
 անշեղորէն ու անսայթաքօրէն կը հետեւի իր նախորդներու ցաւագին օրինակներուն,
 հանդիպելու համար անոնց տրուած անփառունակ ընդունելութեան: Կը յիշենք
 Աղաճանեանի ստացած ըմբերանումը, եւ Կոգեանի ջախճախումը՝ իր մտածումներուն
 ու բառերուն մաղձին մէջ:

Աջալուրջ ընթերցումի մը օժանդակութեամբ դժուար չեղաւ Թուղթին
 իւրաքանչիւր պարբերութենէն դրսեւորել թաքնուած ծրագիրներ, յետին մտքեր,
 խայթոցներ՝ արձակուած հայ ժողովուրդին եւ անոր գերասուրը Եկեղեցիին դէմ:
 Անոր բառերու արանքներէն կը լսուին նիւթական տագնապի, անապահովութեան,
 հրանդագին հոգեբանութեան, դառնութեան, եւ ջղայնութեան ոտնաձայներու
 տոփիւնը: Բոլորն ալ իբրեւ ենթահող՝ կը հանգչին այստեղ, այսահս ասաց,
 գեղեցկահիւս, մաքրակրօն ու հայրենաշունչ նախաղասութիւններու շպարին ներքեւ:

Յայտնի է որ Թուղթին խմբագրութեան նպաստ բերած են մէկէ աւելի
 համախորհուրդ անձեր: Այստեղ՝ հաստատումներու մէկտեղումը կը մատնանչ՝
 ենթադրութիւնը: Պարտկելու համար ենթահողին թելաղանքները, խմբագրութիւնը
 կը դիմէ՝ սուտի, պատմական դէպքերու չարափոխութեան, իբրեւ չպատկանածը
 առեւանգելու, իբրեւ չունեցածը իբրեւ ունեցած ներկայացնելու ահաւոր արշաւանքի
 մը: Տարակոյս չկայ որ, Թուղթը գրուած է ապսպարանք մը իր ժամանակին տեղը
 հասցնելու փութկոտութեամբ, հաճոյացնելու՝ ապսպրողները: Իր պաշտօնին մէջ
 զանցառու գտնուիլ չուղող պաշտօնէին նման, որ իր գլուխը կը զարնէ աստին ու
 անդին, իր գիրքը չկորսնցնելու հետքով:

Ահա «Թուղթ շրջաբերական»ը իր իւրական պատկերին մէջ, եւ անոր
 դրդապատճառները որոնք քոյքայիչ սիրանքով վերցար կը ճեմեն անոր էջերուն,
 տողերուն եւ բառերուն ընդմէջն:

Ափ ի բերան մնալիք բան էր երբ կարուցինք ներածականին՝ «Պատրիարք
 Տանն Կիլիկիոյ» եւ «Կաթողիկոս Հայոց Ուղղափառաց» տիտղոսները:

Պատմականօրէն անժխտելի ճշմարտութիւն է որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
 օրինաւոր կաթողիկոսն է Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Հայրապետ (Պատրիարքը), որ կը
 բնակի Անթիլիասի մէջ: Աստկէ զատ ի՞նչպէս կարելի է ըմբռնել ուրիշ կաթողիկոս
 մը (Պատրիարք մը) «Մեծի Տանն Կիլիկիոյ» կամ «Տանն Կիլիկիոյ»:

Իսկ ինչ կը վերաբերի «Կաթողիկոս Հայոց Ուղղափառաց» բացատրութեան,
 ամբարշտութեան գլուխ գործոց մըն է: Ըսէ՞ք, Աստուծոյ սիրոյն, ովքե՞ր են
 Ուղղափառ հայերը: Լսեր էինք հայ կաթոլիկներուն, հայ բողոքականներուն, եւ հայ
 հոռոմներուն մասին: Իսկ հայ Ուղղափառները բոլորովին անծանօթ եւ յերիւրածոյ
 հայեր են: Ըսէ՞ք, ու՞ր կը ցանուին եւ ու՞ր կը բուսնին: Աւելի շիտակ պիտի ըլլար
 հայեր են: Ըսէ՞ք, զորս գիտենք թէ ովքեր են: «Տէր ելցէ եւ այց արասցէ»:
 Ըսել «Հայ կաթոլիկներ», զորս գիտենք թէ ովքեր են:

Գերերջանիկ Յովհաննէս Պետրոս ԺԼ, թերեւս աչք գոցէինք ձեր գործածած
տիտղոսներու մասին, խորհելով թէ ինչ կ'ուզէք այն կընաք կոչել ինքզինքնիդ, մեզի
վնաս չունիք: Բայց, լաւ մտիկ ըԸ՛ք, կը մնաք աններելի եւ անչծքին տակը՝ Հայ
ազգի պատմութեան, Հայց. Մայր Եկեղեցւոյ, շուրջ երկու հազար տարիներու
անընդհատ գոյութեան, եւ մեր հօր՝ Ս. Գրիգոր Երկրորդ Լուսաւորչի սրբազնատուրը
յիշատակին, երբ հրապարակ կը դնէք Քաղկեդոնը, եւ ամենաանպատկառ ու
անբարեպաշտ զարծուածքներով՝ Հայոց Եկեղեցին, Հայ ազգին հարազատ մայրը,
պատմականօրէն ճշգրուշուած, դարերու մաքուր կնիքով սրբագործուած դիրքէն կը
խախտէք, ուղղափառ, առաքելական, ու տիեզերական Եկեղեցւոյ ընտանիքի
անդամակցութենէն կը զրկէք եւ կը հոչակէք «Հերետիկոս Եկեղեցի»:

Նախ դուրս հանեցէք ձեր աչքին մէջ ընկողմանած ժանդուու գերանը որ կը
տգեղցնէ ձեր դիմագիծը. յետոյ միայն պարկեցտութիւնը ունեցէք ընդունելու թէ
ուրիշին աչքին մէջ տեսնուած աղուր շիւղ մըն է միայն: Հայոց Մայր Եկեղեցին
անընդհաջարա հաղարտ անդամը եղած է Տիեզերական Եկեղեցիին, սիրալիո
եղբայրակցութեանը մէջ ուղղափառ քոյր եկեղեցիներուն: Ձեր ակնարկած Հայ
ուղղափառները բովանդակ Հայ ժողովուրդն է: Ձեմ գիտեր ովքեր են ձեր
մատնանշած «Հայոց Ուղղափառաց»-ը, որոնց՝ ձեր կաթողիկոս եղած ըլլաւը կը
շեփորէք:

Գերերջանիկ Յովհաննէս Պետրոս ԺԼ, «ո՞ կացոյց զքեզ դատաւոր ի վերայ
մեր»:

Սեթեան, Գերապայծառ Սեթեան . . . , «Քաղկեդոնական վէճերուն» առիթով,
ձեւով մը կը յիշատակուի նաեւ քու անունդ: Լաւ գիտցիր որ խթանին դէմ աքացի
զարներու ո՛չ ոյքը ունիս, ո՛չ կամքը, եւ ո՛չ ալ խելքը: Սողոս-Պողոսը, Դամակոսի
ճամբուն, արժանի եղաւ լսելու Ցիտուսի աղդարարութիւնը խթանի դէմ աքացի
չզարներու առընչութեամբ: Բայց դուն արժանի չես եւ պիտի չըլլաս լսելու
աստուածային այդ աղդարարութիւնը, որովհետեւ գուն ոչ Սողոս ես եւ ոչ ալ Պողոս:

Քաղկեդոնի սկրյաստիկ մութ արահետներուն մէջ մտնել չէ նպատակը այս
գրութեան: Մայր Եկեղեցւոյս սրբատուրք ճակատին՝ ձեր կողմէ պարբերաբար
քսուած մրոտ մեղադրանքները շարունակ հերքուած, չարաբան լեզուները
քանակոծուած եւ Հայոյոյ բերաններն ալ ըմբերանուած են, իրենց ատենինի:
Կրկնութիւն ընելը վախկոտութիւն է եւ վատութիւն: Դուք ալ գիտէք, մենք ալ
գիտենք անոնց անունները: Ո՞վ կը զբաղի այսօր Քաղկեդոնով. ո՞վ գիտէ կամ կը
հասկայ: Կապրինք ժամանակներու մէջ երբ այդ բոլորը մերկացած են
կարեւորութենէ: Իսկ յետ այսորիկ, 21-րդ դարու շուրջին՝ Քաղկեդոնը յիշոյ անդամ
պիտի չըլլայ: Որու՞ համար եւ ինչու՞ արծարծել անհարկի ըսի-ըսաւներ, որոնց
ծանրութեան ներքեւ միայն արծարծողները պիտի մնան ու չորնան: Հասկցողին չառ
բարեւ:

Մոցէք Քաղկեդոնը. ոչ մեզի օգուտ ունի ոչ ալ ձեզի: Ունինք միայն
ծանրածանը պատասխանատուութիւններ: Անկախացեալ մայր Հայրենիքը՝ անհուն
կարիքներով: Վերազարթնած Հայ քրիստոնէութիւնը՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի
գերագոյն հովանաւորութեան ներքոյ: Կարիքը Հայ մեղուածան աշխատանքի: Ու՞՞
կը մնայ Քաղկեդոնը:

Կը մեղադրէք թուրքը որ կ'ուրանայ 1915-ն ու յարակից
մանրամասնութիւններ: Լայնաբերան կը հայոյէք ու հայոյեցիք կոմունիզմի
հասցին, որ տակն ու վրայ բերաւ մեր պատմութիւնը, կրօնքը, հաւատքը,
աւանդութիւնը: Իսկ հիմա եկեր էք ճիշդ նոյն մեղքին մէջն էք ինկած, ստելով,
ուրանալով, չարանենգելով, խարդախելով. տակն ու վրայ բերելով Հայոց Մայր
Եկեղեցի պատմութիւնը, Քաղկեդոնի փեշերուն ներքեւ կծկտած: Ամօթ . . . Հազար
ամօթ:

Ի՞նչպէս բացատրել այս դիրքաւորումը: Պարզ է: Վատիկանի ձեր յեծաւորներու աչքին պարտաճանաչ երեւնալու սարսափին է որ սաստիկ կը խռովէ զմեզ: Աշխարհ գիտէ որ չնազանդելու պարագային պիտի ընդունիք հետեւանքը, իր չօր լանսացող որդիին պէս: Այս է ճակատագիրը օտարի ծառայութեան մէջ թաւալգլոր ինկողներուն:

Գերերջանիկ Յովհաննէս Պետրոս ԺԼ, Մայր Աթոռ Ս. էջմիացին ձեր այցելութեան՝ երբ արժանացաք ազգիս Վեհափառ Հայրապետի ունկնդրութեան, ձեր յատներէն որ մէկը պիտի կոտրէր, եթէ Թուղթին մէջ չոր կերպով Ս. էջմիածին ըսելու փոխարէն ըսէիք Մայր Աթոռ Ս. էջմիածին. կամ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա. հայրապետին աւելցնէիք Ամենայն Հայոց կաթողիկոս տիտղոսը: Եպերելի հոգեբանութիւն . . . արգահատելի գգացում:

Մէկ կողմէն ի՞նչպէս կարելի է քաղկեդոնականութեան քղանցքէն կախուած՝ անողափառութեան սեւ պատմուճանը ճգել Հայց. Եկեղեցոյ ուսերուն, երբ միւս կողմէ ազգիս Վեհափառ Հայրապետը պաշտօնապէս կը հրաւիրուի այցելութեան երթալ ի Վատիկան. կամ, նիւ եորքի մէջ հայ կաթողիկ վարդապետներ սարկաւագներով Ս. պատարագ կը մատուցանեն Ս. Վարդան Մայր Տաճարի աւագ խորանին վրայ, կաթողիկ ծէտով. կամ ուրիշ մանր մունք այցելութիւններ, փոխաղարձաբար: Կեղծաւորութիւն . . . փառաւոր կեղծաւորութիւն:

Լաւ մտիկ ըրէք. ի՞նչ լարի վրայ ալ ուզէք խաղալ, պիտի չյաջողիք ձեր արկածախնդրութիւններու ընթացքին: Մայր Աթոռ Ս. էջմիածինը հայ քրիստոնէութեան Մայր Եկեղեցին է, կեդրոնը՝ անոր հոգեւոր իշխանութեան եւ բնակարանը՝ Մայրագոյն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Սրբագնակատար կաթողիկոսին: Իսկ զուք, մնացեր էք ափ մը, եւ պիտի շարունակէք տոչորիլ ստրկական ենթարկումով:

Ով անորակելի համարձակութիւն, որ արեւի լոյսին տակ, պատմական աներկբայելի ապացոյցներու աչքին առջև կ'արեւանդէք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը իր հարազատ բնորրանէն, եւ կը բանտարկէք ձեր տամկացած նկուղներուն մէջ իրեւ պատանդ ի հաճութիւն ձեր մեծաւորներուն: Քաղկեդոնը պատրուակ բռնելով, կը բաժնէք զինքը իր հարազատներէն եւ կը զետեղէք օտարի գրկին:

Ուրեմն, Ս. Գրիգորը՝ հայ եկեղեցոյ պաշտպան սուրբը չչ այլեւս: Ուրեմն, հայ հաւատացեալը Լուսաւորչական չչ այլեւս . . .: Այս ի՞նչ խեղկատակութիւն . . . այս ի՞նչ սրբապղծութիւն: Զեղաւ, Գերերջանիկ Յովհաննէս Պետրոս ԺԼ, չեղաւ:

Ցաւատանջ հոգեբանութեամբ մը վարակուած, տակաւին կառչած կը մնաք օտարին եւ անոր ծառայութեան: Մեզմէ լաւ գիտնալու էք, որ հօր Վատիկանը պէտքը չունի մեզի, որովհետեւ իւլուս պատառ չչ ք, այլ հանգուրժուած խումբ մը որ, ծախսալից էք բաւական: Ապահովաբար Վատիկանը ուրախ պիտի ըլլայ երբ կարենայ ձեւով մը ազատիլ ձեր ձեռքէն եւ ձեր յարուցած անյարկի մտահոգութիւններէն: Վատիկանը այսօր կը տառապի վիթխարի դժուարութիւններով. մեզմով զբաղելու ոչ տրամադրութիւնը ունի ոչ ալ ժամանակը: Իր մտահոգութիւնները կը ճնշեն ծանր, արդարեւ:

Ձեր թուին աստիճանական նուազումը կը կազմէ ձեր մնայուն մտահոգութիւններէն կարեւորագոյնը: Մէջտեղ ինկած էք ձեր բեկորները հաւաքելու աշխատանքին, նոր Աշխարհի հնուաւոր կայքերուն մէջ: Ափսոս, հազար զժուարին աշխատանքին, այս Աշխարհի հնուաւոր կայքերուն մէջ: Ափսոս, հազար պիտի որ, Վիեննան կը պարպուի. Վիեննատիկը հազիւ կը չնչէ իրեւ հետեւանք վերջերս ունեցած իր տնտեսական չնչարգելութեան. իսկ Զմժառը, կը տեղեկանանք թէ, լեցուած է արաբախոսներով, թուական առաւելութեամբ մը փոշի ցանելու: Անտեղեակներու մտքերուն: Դէպի Հայաստան . . . կը թուի ըլլալ կարեւոր խայծ 50,000 չանցնիր: Հայ կաթողիկները անոնցմէ աւելի չեն եղած, եթէ ոչ պակաս:

Աստուծոյ սիրոյն, ուրկէ՞ փքուռոյց թիւերը՝ հայ կաթիլիկ հաւատացեալներու, քահանաներու, եկեղեցիներու եւ մատուռներու, որոնք լայնքով ու երկայնքով կը յորդին «Թուղթ շրջաբերական»-ի էջերէն:

Աշխարհը հասեր է տեղ մը ուրկէ կարելի չէ վերադառնալ ետ: Անցեալը կը թաղուի ու կը մոռցուի: Կայ այսօրը որուն կը յաջորդէ վաղը, զոր չենք ճանչնար տակաւին: Կանգնած այս անյեղի դասաւորումին դիմաց՝ կ'այցուիմ հետեւեալ յաճախանքով:

Լսէք. հայ էք եւ հայ չէք. կաթոլիկ էք եւ կաթոլիկ չէք. վերածուեր էք երկու հաւատքներու միջնեւ տատանող, դիմակազուրկ եւ տեղ չունեցող գոյութեան մը: Անտարակոյս, շուարած էք եւ այս կացութիւնը ջղայնութիւն կը պատճառէ ձեզի: Թերեւս այլ է պատճառը որ ձեր խանգարուած ջիղերուն հանգիստ տալու մտահոգութեամբ եկած էք քով քովի, ցաւատանջ երկունքի մը գալարումներուն դիմադրելէ վերջ, ծրագրած էք, պատրաստած ու հրատարակութեան տուած՝ ձեր նշանաւոր գլուխ գործոց «Թուղթ շրջաբերական»ը:

Արդ, ձեր դիմագիծը վերահաստատելու եւ ձեր տեղը որոշելու համար, ձեզի կը մնայ երկու հետեւեալ ճամբաներէն՝ միոյն կամ միւսին նախընտրանքը կատարել, ուշ կամ կանուխ: Մին է՝ յանձնուիլ ամբողջական ենթարկումով. միւրճուիլ ու լուծուիլ Վատիկանի գետնափոր գերեզմաններու մութին. փակել հայկականութեան բոլոր գոները, ուրանալ լեզու, պատմութիւն, հայ գրականութիւն (որոնց ախոյեաններէն հանդիսացած էիք) եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը: Կը վստահեցնեմ ձեզի որ, հօր կաթոլիկ ովկիանոսը պիտի չզգայ իր ջուրերուն մէջ ինկող ու խեղամահ եղող այդ կաթիլը: Աստիկա պիտի ըլլայ կնքումը ձեր անփառունակ վախճանին:

Իսկ միւսն է՝ վերադառնալ բոլորիս գորովագութ մօր՝ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին, ծնկաչոգ՝ համբուրել իջման Ս. Սեղանը, եւ որդիաբար ողջագուրուիլ ազգիս Վեհափառ Հայրապետին հետ, որպէս մի եւ անբաժանելի հայ եկեղեցւոյ գերագոյն պետի: Հայոց Մայր Եկեղեցին ովկիանոս մը չէ, լճակ մըն է միայն, բայց որուն մէջ ինկող ամէն կաթիլ չի կորառուիր, այլ կը յատաշացնէ ալիքներու օղակներ. այդ օղակները կը բազմանան ու կ'ամբապնդէն ուկի շղթան որ կը գոտեպնդէ զմեզ՝ միասնաբար աճելու մեր հոգեւոր Մօր բազմագորով ընտանիքի շերմութեան մէջ:

Բախտորոշ այս ժամանակներուն, Հայ Եկեղեցին պէտք ունի մեզի, ձեզի եւ ուրիշներու. իսկ մենք, զուք եւ ուրիշներն ալ՝ Անոր: Այդտեղ պիտի վերագտնէք ձեր որոնած տեղը, եւ վերաշեշտէք ձեր դիմագիծին նսեմացած յատկանիշերը: Վատիկանը պէտք չունի ձեզի որովհետեւ դուք անկարող էք հասուցանելու ձեր տուրքը, ըստ ամենայնի: Բայց Մայր Աթոռ Ս. էջմիածինը, որ Վատիկանն է Հայ Եկեղեցիին, կրնայ լայնօրէն ասպարէզ հայթայթել ձեզի ալ, այսուեղ գործադրելու եւ արթեցնելու ձեր մտաւորական, եկեղեցական, ու վարչական կարգ մը փորձառութիւնները:

Հնչած է շնորհած ժամը. բացուած է առաքելութեան լայն դաշտը հայ Հայրէնիքի ու ազգի ծառայութեան ի խնդիր: Համաձայն ենք «Թուղթ»-ին: Մայր Եկեղեցւոյ մաքրամաքուր սրտին վերադառնալու ամենաթանկագին պատեհութիւններէն մէկը պիտի ըլլայ այցելել նաեւ Տաշիրքի եւ Գուգարքի պատմական նահանգները, որոնք անբաժան մասերը կը կազմեն այն Հայրէնիքին որ մեր բովանդակ հայութեանն են, բնօրրանը՝ մեր Լուսաւորչահաւատ Հայրապետներուն, եռամեծար վարդապետներուն եւ գործիչներուն:

Ինչ անափառ մեծամտութիւն . . . երբ լայնաթոք կը յորդորէք վերադառնալ Հայրէնիք ստանձնելու համար ազգին հոգեւոր առաքելութիւնը: Ո՞ր հայրէնիքը: Միամիտ ընթերցողը պիտի չկարինայ ձեր քաշած բարակ գիծը տեսնել եւ շուտով

պիտի շփոթէ անոր իրական տանուտէրը՝ անիրական տանուտիրոջ հետ: Ո՞՛ը ազգին առաքելութեան կ'ակնարկէք . . . Եւ ի՞նչպիսի առաքելութեան: Ըսէ՛ք, մի՞թէ տեղեկութիւն չունիք որ ազգը ունեցաւ եւ ունի իր առաքեալները եւ անոնց աւանդած «ուղղափառ առաքելութիւնը»: Ազգը ունի՝ իր եկեղեցին, իր Մայր Աթոռ Ա. էջմիածինը: Լաւ լսեցէք, կարիքը չկայ ներածուած անանուն առաքեալներու եւ առաքելութեանց:

Գերեզջանիկ Յովհաննէս Պետրոս ԺՀ, վերադառնալ հայրենիք . . . համբուրելի բաղձանք է: Բայց վերադարձը կ'իմաստաւորուի, կը պտղաբերի, կը զօրանայ, կ'առաքելականանայ եւ հայկական դիմագիծ կը զգենու երբ կ'իրագործուի լուսակամար ու լուսախորան Մայր Աթոռ Ա. էջմիածնի ճանապարհով եւ Ա. Թաղէսոսի ու Ա. Բարթուղիմէսոսի առաքեալներուն, եւ Ա. Գրիգորի երկրորդ Լուսաւրոջի ՀԱԻՍՏՔՈՎ, որ հաւատքն է տիեզերական Ա. Եկեղեցիին:

Ասկէ դուրս, որեւէ խիզախութիւն կամ սուր ճօճել, դատապարտուած է մասլու՝ անհայկական ու անլուսաւորչական. վերածուելով՝ անփառունակ, կործանարար, անհարազատ եւ եղծ շահատակութիւններու:

Յտեսութիւն: